

РЕЗУЛТАТИ АНКЕТЕ У БЕОГРАДСКИМ ОСНОВНИМ ШКОЛАМА У ПОГЛЕДУ УВОЂЕЊА ИНКЛУЗИВНОГ ОБРАЗОВАЊА

Форум београдских основних школа је активно укључен у реализацију свих активности у основним школама Београда. Процес увођења инклузивног образовања, пратио је Тим за инклузију ФБОШ.

У ту сврху Тим је у току децембра, 2011.г. спровео анкету која је имала за циљ да прикупи податке у сврху праћења нивоа достигнутих промена у школама након доношења законских решења у циљу увођења инклузивног образовања.

Анкете су упућене школама, чланицама ФБОШ, насловљене на директоре школа и руководиоце Тима за инклузивно образовање.

Ево резултата анкете :

Подаци о броју школа и броју ученика у анкетираним школама	Број школа
Укупан број анкетираних школа	12
Број анкетираних школа („редовних“)	11
Број анкетираних школа за децу са сметњама у развоју	1
Укупан број ученика у анкетираних 12 школа	7831
Број ученика у тзв „редовним“ школама	7671
Број ученика у школи за децу са сметњама у развоју	160

Коментар:

У Београду ради 196 основних школа. Од тог броја 163 (83, 2%) су тзв „редовне“ школе, а 33 (16,8 %) су остале школе (школе за децу са сметњама у развоју, музичке, уметничке и школе за основно образовање одраслих).

У анкети ФБОШ-а учествовало је 12 (6,1%) основних школа, од тога 11 основних „редовних“ школа са 7671 учеником и 1 школа за децу са сметњама у развоју са 160 ученика.

Колико ученика млађих разреда има ИОП из једног предмета	број школа
Ниједан ученик	10
Три ученика	1
18 ученика	1 (школа за децу са сметњама у развоју)

Коментар:

Само једна анкетирана „редовна“ основна школа има ИОП за три ученика млађих разреда за један предмет. Обично је то српски језик или математика.

-Да ли то значи да од укупно 7671 ученика, ИОП из једног предмета је потребан само за 0,04 % ученика?

-Да ли овај број указује да још увек нису поднети захтеви интерресорним комисијама или да поменуте комисије још увек не раде „пуном паром“?

-Можда родитељи не дају сагласност за израду ИОП или је у питању нешто сасвим треће? Важно је споменути да се увођењем нових законских прописа број уписаних ученика у београдским основним школама за децу са сметњама у развоју драстично смањује. У исто време у тзв. „редовним“ школама нема деце за које се ради ИОП, тако да се поставља питање где се данас у образовном систему Србије налазе деца са сметњама у развоју?

У анкетираној школи за децу са сметњама у развоју ИОП се ради за 18 (11.2%) од укупног броја ученика.

-Да ли то значи да су овим школама деца са изузетно великим потешкоћама, па је осим образовања у специфичној школи потребно радити и ИОП или је у питању следећа констатација: да се у овим школама деци са сметњама у развоју помаже максимално и кроз школске услове и кроз индивидуалне образовне планове.

Колико ученика старијих разреда има ИОП из једног предмета?	број школа
Ниједан ученик	10
1 ученик	1
3 ученика	1 (школа за децу са сметњама у развоју)

Коментар: Од укупно 11 београдских „редовних“ основних школа, само у једној школи, за само једног ученика старијих разреда ради се ИОП за један предмет (или 0.01% од укупног броја анкетираних ученика у овим школама). Да ли су тешкоће у развоју настале доношењем нових законских прописа, или се интерресорне комисије још увек формирају и договарају о начину рада или родитељи не дају сагласност за израду ИОП-а за своју децу?
У једној анкетираној школи за децу са сметњама у развоју ИОП за један предмет се ради за 3 ученика или за 1.88 % ученика од укупног броја ученика у тој школи.

Колико ученика млађих разреда има ИОП из више предмета?	број школа
Ниједан ученик	2
33 ученика	9
14 ученика	1 (школа за децу са сметњама у развоју)

Коментар: У 9 од укупно 11 анкетираних школа („тзв редовних школа“), за више предмета ИОП се израђује за укупно 33 ученика млађих разреда. То је за 0,43 % укупног броја ученика у овим школама.
У школи за децу са сметњама у развоју за 14 ученика млађих разреда се ради ИОП за више предмета. То је за 8,75 % ученика од укупног броја ученика те школе.

Колико ученика старијих разреда има ИОП из више предмета?	број школа
Ниједан ученик	7
7 ученика	4
2 ученика	1 (школа за децу са сметњама у развоју)

Коментар: У 4 од укупно 11 анкетираних школа („тзв редовних школа“), за више предмета ИОП се израђује за укупно 7 ученика старијих разреда. То је за 0,09 % укупног броја ученика анкетираних школа.
У школи за децу са сметњама у развоју за 2 ученика старијих разреда се ради ИОП за више предмета. То је за 1.25 % ученика од укупног броја ученика те школе.

Коментар:

Од укупно 7671 ученика у 11 тзв „редовних школа“ које су анкетиране, дошло се до податка да се ИОП за један или више предмета ради за укупно 44 ученика. Тај податак указује да се ИОП ради за 0,57 % укупног броја деце основношколског узраста.

Тај мали број не може никако показати да се деца са сметњама у развоју не рађају у истом проценту у односу на укупан број рођене деце или да се деца са сметњама у развоју у већем броју уписују у специјалне школе.

Овај изузетно мали број ученика са којима се ради по ИОП указује на неколико праваца развоја инклузије у нашем образовном систему: да интерресорне комисије још увек нису у свим општинама формиране или да имају потешкоће или неке сметње у свом стручном „развоју“. На основу Правилника о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику захтев, односно иницијатива за покретање поступка процене подноси се изабраном лекару надлежног дома здравља, који га уз потребне податке упућује комисији у року од седам дана од дана подношења захтева. Састанак Комисије, ради разматрања захтева, одржава се у року од седам дана од добијања захтева. И на крају, комисија је дужна да, у року од 45 дана од дана

подношења захтева за покретање поступка процене, сачини заједничко, образложено мишљење, на основу појединачне процене сваког члана Комисије и усаглашених ставова сталних и повремених чланова. Мишљење Комисије садржи индивидуални план подршке детету.

Захтев или иницијатива се разматра само ако је покрене родитељ или ако да сагласност на иницијативу коју је покренуо неко други по службеној дужности. Да би родитељ уочио потребу детета за посебном подршком или да би схватио значај те подршке потребно је да се са њим обави стручни и саветодавни рад ради пружања потпуних информација о облицима додатне подршке. Поставља се питање да ли су школе довољно стручно оспособљене и компетентне ради уочавања и процењивања дететових могућности и потреба за додатном подршком. Такође се поставља питање да ли родитељи стављањем „вета“ на израду ИОП заправо на тај начин решавају проблем неприхватања реалности и исто тако решавају проблеме који настају у околини због предрасуда о деци са сметњама у развоју (јер ако дете иде у школу као и сва друга деца, то је довољан знак комшилуку, широј породици, на послу да је са дететом све у реду). На тај начин се многи проблеми реше „стављањем под тепих“. Да ли у таквим случајевима оваква инклузија у којој се дете са сметњама у развоју не налази у специјалној школи већ је на списку „редовне“ школе може да послужи родитељима за решавање конфликта у породици или на послу?

Није лако радити у исто време на истом месту две и више различитих активности, колико год те активности биле једноставне. У нашим школама наставници иначе раде са својим ученицима и више од оног што је планирано. Како у тим отежаним условима, (без довољно материјалних услова, наставних средстава и др.), уводити и индивидуалне програме. Да ли смо наставни кадар обучили и мотивисали да извршавају нове, изузетно тешке наставничке задатке?

Како је број уписаних ученика у „специјалне“ школе сваке године све мањи, да ли то значи да се инклузијом може решити финансирање ових скувих школа, јер је наставника све мање, па су и обавезе државе све мање, а деца са сметњама у развоју су збринута у оквиру „редовних“ школа у редовним одељењима што не представља никакав посебан, додатни издатак из буџета.

Да ли ће приватне основне школе које се хвале радом у малим групама, индивидуалном раду, радом којим се осмишљава знање као вредност, подржавају и развијају таленти, сада бити излаз родитељима који желе да се њиховој деци поклати максимална пажња и труд ради стицања знања и вештина. А таква школа кошта за разлику од инклузивне школе.

Ово су само могућа питања и претпоставке о почецима рада инклузивне школе, интерресорне комисије као и економских услова који су претпоставка стварања и развоја инклузивног друштва. Потребно је урадити много веће и шире истраживање које ће нам указати на степен развоја инклузивног образовања на овим просторима. Колико смо упознати Министарство просвете и науке у току ове школске године прикупља податке у вези инклузивног образовања, што ће показати једну ширу слику степена развоја инклузивног образовања.

Које активности је школа предузела у циљу отклањања физичких или комуникацијских препрека за децу са сметњама у развоју.	
<i>Врста активности додатне подршке</i>	<i>Број школа које су пружиле одређену додатну подршку</i>
<i>повећање осетљивости и едукација ученика за прихватање деце којима је услед сметњи у развоју, потешкоћа у учењу, социјалне ускраћености и других разлога потребна додатна подршка</i>	<i>једна школа</i>
<i>прилагођавање окружења: постављањем рампе на улазу у школу, прилагођавање тоалета, уградња лифта</i>	<i>две школе</i>
<i>употреба прилагођених наставних средстава, дидактичког материјала и асистивне технологије</i>	<i>две школе</i>
<i>ништа, или су активности у току, или школа нема ученике којима је потребна додатна подршка</i>	<i>четири школе</i>
<i>обезбеђивање обуке за ученика за коришћење Брајевог писма у школи за децу са сметњама у развоју и усклађивање распореда између одељења ове две школе</i>	<i>једна школа</i>

други облици подршке: сарадња са школама за децу са сметњама у развоју, домом здравља, упућивање захтева за доделу персоналних асистената -	две школе
---	-----------

Коментар:

Оно што се запажа у одговорима на ово питање је то да од укупно 12 анкетираних школа, 1/3 школа није предузела ништа јер или није имала реалних потреба или су активности у току (без навођења којих активности), као и да су остале 2/3 школе нешто предузеле, само што су све те активности које су школе предузеле недовољне. Навођење предузетих активности показује да и саме школе немају подршку локалне заједнице или шире на увођењу промена већ раде онолико колико им сопствене могућности то дозвољавају.

Да ли се одговорност на системско увођење инклузивног образовања као дела стварања инклузивног друштва може препустити школама које су индиректни корисници буџета и које за сваку активност морају да добију сагласност МП?

Уколико школа није предузела мере и активности ради отклањања физичких или комуникацијских препрека за децу са сметњама у развоју, наведите који су то разлози који су онемогућили уклањање препрека?	Број школа
Није било потребно да се предузимају мере за отклањање препрека јер немају ученике са сметњама у развоју па није било ни потешкоћа које су онемогућавале уклањање препрека	2 школе
Школска зграда под заштитом државе па је тешко правити архитектонске промене без сагласности Завода за заштиту споменика	1 школа
Нису наведени разлози који су онемогућили уклањање препрека јер су то школе у којима је нешто предузето	9 школа

Коментар:

Правилник о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику набраја читав низ мера које имају за циљ горе наведену подршку, анкета показује да су школе задовољне ако су бар једну од наведених мера успели да остваре. Сматрамо да за потпуну укљученост деце са сметњама у развоју и њихово квалитетно образовање не може бити довољно да се уведе само једна мера. Прилазна рампа је велики помак, али да ли је довољно да дете може да уђе у школу и остане само у приземљу или да цело његово одељење цело школовање остане у приземљу јер нпр. нема персоналног асистента. Каква је онда социјална укљученост целог одељења, зар није цело одељење маргинализовано у односу на вршњачку групу која се током школовања помера кроз учионице и кабинете? Ово је само један пример којим хоћемо да покажемо да је потребно радити целовито, систематски, стручно, уз подршку локалне заједнице и државе.

Колико педагошких асистената ради у школи?	Број школа
Један педагошки асистент ради у школи	4 школе
1 до 5 педагошких асистената ради у школи	0
Ниједан педагошки асистент не ради у школи	8 школа
Објашњење уз табелу: У 4 школе ради укупно 3,5 педагошких асистената. Један од укупно 3,5 педагошких асистената, је асистент за ученике ромске популације. У једној од школа ради један персонални асистент.	

Коментар:

Без дозволе и финансијске сагласности министарства просвете и науке школе не могу запошљавати педагошке асистенте. У 2/3 од укупно 12 анкетираних школа нема ни једног педагошког асистента. У тих 8 школа у којима не раде педагошки асистенти има укупно 68 ученика са којима се ради по ИОП-у.

У три школе у којима има укупно 11 ученика са којима се ради по ИОП-у ради 2, 5 педагошка асистента.

И у једној школи у којој нема ниједног ученика са ИОП-ом ради један педагошки асистент додељен за рад са децом ромске популације.

Да ли је лакше добити педагошког асистента за ромске ученике или је критеријум доделе пружање додатне образовне подршке деци?

Члан 117. Закона о основама система образовања и васпитања:

„Педагошки асистент пружа помоћ и додатну подршку деци и ученицима, у складу са њиховим потребама и помоћ наставницима, васпитачима и стручним сарадницима у циљу унапређивања њиховог рада са децом и ученицима којима је потребна додатна образовна подршка. У свом раду остварује сарадњу са родитељима, односно старатељима, а заједно са директором сарађује и са надлежним установама, организацијама, удружењима и јединицом локалне самоуправе.“

Да ли је потребно даље коментарисати и упоређивати донети закон и резултате анкете. Рекли смо да су законом уклоњене препреке за увођење инклузивног образовања, где се налази препрека да школе добију педагошке асистенте?

Која наставна средства се користе у школи у раду са децом са сметњама у развоју?	Број школа
Школа је набавила посебна наставна средства, за рад с ученицима са сметњама у развоју	3 школе
Школа користи наставна средства која позјамљује из школе за децу са сметњама у развоју и са којом има потписан протокол о сарадњи	1 школа
Школа користи постојећа наставна средства	8 школа

У Правилнику о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику стоји да се процена потреба врши се ради сагледавања потреба детета и могућности да се у породици, у редовном систему образовања, у посебној предшколској групи или школи, у установи социјалне или здравствене заштите, у складу са законом и другим прописима обезбеде мере подршке. У наведеном правилнику стоји да у непосредну додатну подршку која захтева додатна финансијска средства спада и употреба прилагођених наставних средстава и асистивне технологије (употреба алтернативних начина и средстава комуникације – сличице, цртежи и фотографије, предмети, прилагођен распоред часова, посебан начин обележавања места у учионици, посебан начин обележавања места за материјал за рад, посебан начин обележавања места за одлагање завршених радова и сл., рачунари, прилагођене тастатуре, екрани на додир, прилагођени мишеви, посебни софтвери, тајмери и сатови, диктафони и сл.),

Како обезбедити посебна наставна средства за децу са сметњама у развоју када држава нема могућности да обезбеди додатна финансијска средства.

Са којим потешкоћама се школа суочава приликом обезбеђивања квалитетног образовања за децу са сметњама у развоју и децу са инвалидитетом	Број школа
Недостатак материјалних средстава за набавку различитих помагала	2 школе
Необразованост родитеља или чак и неписменост што их онемогућава да помогну деци у раду код куће	1 школа
Недостатак или недовољна едукација наставника у погледу стандарда оцењивања дце са сметњама у развоју, начина припремања и полагања завршног испита и др елемената рада са децом са сметњама у развоју.	4 школе
Недостатак стручног кадра за рад са децом са сметњама у развоју (дефектолога, логопеда)	2 школе
Велики број ученика у одељењу што онемогућава интензивније бављење децом са сметњама у развоју у току часа	1 школа
Спорост у раду интерресорне комисије	1 школа
Нема потешкоћа	1 школа

Објашњење уз табелу: Школа која нема потешкоћа има уклоњене све архитектонске препреке, ради по ИОП- у за укупно два ученика.

Коментар:

Иако је узорак за анкету мали, јасно се види да и у том малом броју школа не постоји школа која се може похвалити да је опремљена наставним средствима којима може да пружи додатну подршку овој деци у образовно-васпитном раду. Да ли то значи да буџет у школству није у стању

да прати увођење инклузивног образовања или је увођење инклузивног образовања само декларативно опредељење надлежних државних органа.

Да ли се и како усавршавају професионалне компетенције наставника за рад с овом децом? У недостатку средстава у просветном буџету смањена су средства за стручно усавршавање наставника за израду ИОП, рад и пружање подршке овој деци. Са мало или нимало едукације, за очекивати је несигурност у непознатим ситуацијама. У таквим ситуацијама једино што улива сигурност је преписати ИОП који је већ негде прошао проверу. А да ли је у таквим условима инклузија само форма или суштина?

Са малим, скромним или никаквим просветним буџетом, тешко да ће се остварити да у свакој школи ради стручњак за специјалну едукацију или рехабилитацију. Имамо пример Хрватске у којој у свакој школи ради по један или два таква стручњака. У нашој земљи ће се недосатак пара за отварање ових радних места објаснити од стране неких појединаца „методом киселог грозђа“ тј. какви су то стручњаци, то може сваки наставник да ради. Познато је да ми и растемо и одрастемо у средини у којој сви све знамо да радимо осим оног за шта смо плаћени. Није спорно да сваки наставник може да ради са дететом које има проблеме, само је спорно да ли то дете има толико времена да се са њим ради путем покушаја и погрешака, Зашто би се са сваким дететом откривало оно што је већ откривено а што су научили стручњаци овог профила. И у крајњем случају колико је то поштено према осталој деци којој је исто потребан наставник, који им пружа подршку каква им је потребна на одређеном степену интелектуалног и социјалног развоја. Дуже време се суочавамо и са ставом да дефектолози нису стручњаци, као и да су против инклузије. Оваквим ставом се одбацује читав једна професија која је школована на факултету који постоји више од 40 година, а која изузетно много може да помогне деци са сметњама у развоју у редовним школама, наставницима у тим школама, родитељима итд.

Дефектолози никада нису били против инклузије, јер је то контрадикторно са њиховим животним и професионалним опредељењем. Министарство просвете и науке се не треба одрицати ове професије и стручњака овог профила, већ треба да искористи њихово знање и вештине и да финансијски и законски омогући да свака школа има бар једног логопеда, да дефектолози у школама обављају стручне послове у вези ИОП-а, и рада са децом која имају тешкоће у развоју.

Да ли Ваша школа има потписан протокол о сарадњи са неком од школа за децу са сметњама у развоју, са којом и у чему се огледа сарадња између школа	Број школа
Има потписан протокол о сарадњи са неком од школа за децу са сметњама у развоју, са којом и у чему се огледа сарадња	3 школе (сарадња са школама Милоје Павловић, Бошко Буха, С.Ј.Сирогојно)
Нема потписан протокол о сарадњи са неком од школа за децу са сметњама у развоју, са којом и у чему се огледа сарадња	1 школа

Објашњење уз табелу: у анкети, школе нису навеле у чему се састоји сарадња са школом са којом имају потписан Протокол о сарадњи.

Коментар:

Закон је увек дозвољавао аутономију школама у погледу начина остваривања сарадње са установама из области образовања, здравства, социјалне и дечје заштите, јавним предузећима, привредним друштвима и другим организацијама, ради остваривања права деце, ученика и запослених. (члан 41.). Само што је у неким облицима сарадње понекад потребна и финансијска подршка која се једино може оставрити са министарством просвете и науке јер се ту налази додељени буџет од кога умногоме зависе промене у сфери инклузије. Шта то значи?

Ево и одговора:

Наше школство је увек трпело од формализма у сваком погледу. И данас крути прописи не омогућавају или чак осујећују развој инклузије. Ево како? У многим школама постоје заиста искрене намере и жеље да у оквирима тзв „мобилних“ тимова „уђу“ у редовне школе и заједно са наставницима тих школа раде на креирању ИОП-а, праћењу рада ученика итд. Међутим, крути прописи захтевају да наставник буде плаћен према броју ученика, а што даље значи да ако има ученике у својој школи, онда нема простора да се посвети деци у „редовним“ школама, а ако има

простора и времена да помаже наставницима у редовним школама онда то значи да нема ученика у својој школи, а кад нема ученика, нема ни одељења, нема ни плате, наставник је технолошки вишак. Уколико би се омогућило финансирање дефектолога и по броју ученика из редовних школа којима пружају подршку, онда би и наставницима обе школе а највише деци било лакше на путу остварења „једнаких“ услова за рад

Са децом са сметњама у развоју у инклузивним школама треба радити веома често индивидуално или у малим групама. Правила која одређују финансирање школа не познају такву могућност, а и постојећа економска ситуација у земљи онемогућава такве облике учења. Да ли ће индивидуални рад с децом и даље бити препуштен само родитељима који ће плаћати стручњаке да са децом раде код куће.

Да ли постоји нешто у Вашој школи по чему сте специфични, посебни и чиме се можете похвалити а односи се на образовање деце са сметњама у развоју у Вашој школи?	Број школа
Нема специфичности које се односе на образовање деце са сметњама у развоју	5 школа
Посебни по великом броју ученика ромске националности који уписују школу и постижу успех у раду; школе праве педагошке профиле и планове подршке и прате децу са тешкоћама у учењу .	3 школе
Посебни по примени посебних прилагођених наст.планова и програма.	1 школа
Још од шк.2008/09.г. укључују децу са посебним образовним потребама	1 школа
Организација хуманитарних балова, базара ради сакупљања финансијских средстава за операцију ученика са посебним потребама	1 школа
Школа је домаћин заједничких ликовних радионица са школом за децу са сметањма у развоју (ОШ „Р.Поповић“), учешће на заједничким манифестацијама	1 школа

Коментар:

Специфичност рада већине школа се огледа у томе да се школе баве сензибилисањем средине према деци са сметњама у развоју. У том погледу имају образован кадар, децу и време у коме постигнуте успехе могу да промовишу у средини у којој раде како би „разбили“ предрасуде.

Потребно је школама омогућити мало више подршке у смислу увођења асистивних технологија, превоз ученика, личне пратиоце, продужени боравак за децу, бесплатну ужину (коју би град требао да плати свој школској популацији, не само деци са сметњама у развоју и помогне осиромашеним породицама).

ЗАКЉУЧАК:

Након анализе добијених података може се закључити следеће:

Свеопште стање у друштву у условима светске кризе и стање у економији земље ометају и онемогућавају социјалну инклузију као друштвени концепт који подразумева стварање услова и услуга за равноправно учешће свих особа са инвалидитетом у друштву и остварење њихових права. У условима сиромаштва, пада економског стандарда и осталих елемената економског стања земље, потпуно је јасно да је држава у финансијској немогућности да оствари услове и услуге за укључивање особа са инвалидитетом у свакодневни живот и рад. И поред најбоље воље која је приказана у промењеним законима, држава нема способност да створи услове у којима ће се деца са сметњама у развоју школовати у једнаким условима као сва друга различита/иста деца.

Буџет који се одваја за просвету је такав да не омогућава ни одржавање постојећег стања, а за инклузију треба пуно пара (уклањање архитектонских баријера, увођење асистивних технологија, превоз деце, едукација наставника ...). И даље се родитељи сами сналазе за превоз деце, личне пратиоце деци у колицима у току трајања наставе, индивидуални рад с децом. Све препреке, потешкоће, баријере се могу једино решити системским финансирањем од стране државе. У условима када су омогућени финансијски услови за рад са децом са посебним потребама, остаје да се стручњаци и родитељи посвете само раду с децом. Овако инклузија остаје на истом месту на коме је била и пре законских промена.

Очигледно је да је у друштву у целини, у школама постигнут висок степен прихваћености инклузивног образовања (умногоме је смањен отпор наставника) али за рад са децом која имају сметње потребна је осим воље и рада и јако пуно новца. И даље остаје проблем ко ће дете у

колицима довести до редовне школе, а то значи да је то обавеза родитеља. И даље је нејасно како ће се дете кретати кроз школу, ко је његов персонални асистент (друг из учионице, учитељ, мајка која не ради да би седела испред учионице и чекала одморе да помогне детету). Како омогућити скупа наставна средства наставницима и деци итд, итд. Како финансирати професионалну обуку наставника за рад са децом са сметњама у развоју и инвалидитетом?

Не смемо дозволити да деца са сметњама у развоју и деца са инвалидитетом буду експерименталне групе у којима ће се наставници сами обучавати. Знамо да ће деца имати у таквим условима пуно љубави и подршке, али то није једини задатак школе. Како омогућити да школа оствари прокламоване циљеве образовања и васпитања деце са сметњама у развоју без непотребног и сувишног трошења енергије и времена и деце и родитеља и наставника.

Потребно је одредити одговорност служби и носиоца друштвених и економских функција у систему образовања деце са сметњама у развоју и инвалидитетом и каснијег запошљавања. Живимо у друштву у коме иако су постојали добри механизми социјалне заштите, образовања, здравства, деца са инвалидитетом су „завршавала“ у кућним азилима јер напосто и у ситуацијама када новац није био проблем, тешко је било омогућити вертикално образовање, запошљавање, укључивање у живот, инклузију. Држави је било јефтиније да издваја за социјална давања и тамо где су инвалиди могли, хтели и умели да стварају и зараде. Сада, у условима економске кризе потребно је осмислити и одговорност у ситуацијама када се деци и особама са инвалидитетом не омогућава образовање, запошљавање идр. Закон о забрани дискриминације је добар почетак, треба наставити у том правцу и размишљати како да друштвена одговорност предузећа не буде само повремена самилост или рекламна кампања већ системска обавеза према делу популације која има проблем. У таквој ситуацији би се расподелила одговорност између државе, привреде, капитала, родитеља итд.

Потребно је радити на увођењу ране интервенције. Потребно је одредити и законски формулисати обезбеђивање средстава и услова да се са децом са ризиком, стручњаци баве још од рођења, код куће или у предшколским групама које би се бавиле тим специфичним послом. Рана интервенције није обухват деце са инвалидитетом и сметњама у развоју у редовне предшколске групе (физичко присуство различите деце у истом простору), то је сложен посао на развоју чула, моторике, на најранијем узрасту, када се постижу највећи и најбржи резултати.

Потребно је утврђивање стандарда за подршку школама у којима се започело инклузивно образовање у погледу простора, опреме, кадра, норме часова, плате, обуке ...

Потребно је и утврђивање стандарда за подршку „специјалним“ школама у погледу послова који се тичу мобилних тимова, кућне наставе, учешћа у раду тимова са „редовним“ школама, врсте планова који се реализују у тим школама, врсти кадрова који раде на реализацији различитих програма итд....

Одредити јасно и децидирано улогу и задатке родитеља. Улога родитеља је формулисана законски у смислу да они дају сагласност на ИОП и да су чланови инклузивног тима школе. Родитељима су “дате две велике лепе ствари“ од којих имају најмање користи.

Прва је та, да им је напоскон омогућено да им деца похађају редовну школу (да не буду жигосана). Формалан упис у редовну школу, седење у школи, и „испадање“ из система образовања у неким каснијим годинама су реалности са којима се суочавају родитељи. Значи, треба унапредити суштину образовања деце са сметњама у развоју, јер форма већ постоји.

Друга лепа ствар која је родитељима дата је да дају сагласност на ИОП. Шта то значи? Да ли је то неопходно и колико ту има стварне сагласности а колико формалне, најбоље знају родитељи.

Оно што треба омогућити родитељима је основно, а то је оснаживање породице (да мајке не напуштају посао како би остајале уз своју децу, већ да имају подршку државе у различитим видовима као што су продужено боловање, краће радно време и сл., да се родитељима омогући подршка у обављању породичних обавеза које у многим ситуацијама нису у могућности да обаве јер су са децом,,). Оснаживањем породице, подршком коју мајке добијају, многе породице опстају, бракови се не распадају, деца из тих породица и она са сметњама и она без сметњи могу да без оптерећења буду заиста и стварно укључена у инклузивно образовање, јер живе у инклузивном друштву.

Утврдити јасне и конкретне облике сарадње школе и родитеља: утврдити стандарде и компетенције школе (наставника) и родитеља и у тим оквирима стварати и неговати сарадњу. У садашњој ситуацији без постојања стандарда и одређивања компетенција, понекад се замене улоге и отежа сарадња. А све то у крајњем исходу осете деца.

Инклузија у речнику значи укључивање, обухватање, садржавање, подразумевање.

Сагледавајући и упоређујући укупан број ученика у анкетираним школама и број ученика са којима се ради по ИОП и упоређујући број ученика у школама са децу са сметњама у развоју сасвим сигурно закључујемо да смо новим законским решењима „постали водећа земља по смањењу броја деце са сметњама у развоју“. Да ли смо децу „излечили“ новим законским решењима или смо их изгубили негде уз пут? Наравно да ово запажање има за циљ да скрене пажњу јавности на евидентан проблем, а то је да смо инклузију увели а децу негде изгубили, а имамо најозбиљнију намеру да деци помогнемо.

Ако је ове деце све мање и мање, онда ни наставницима, ни школама, ни држави није потребно да се ангажују на увођењу мера подршке. И ко ту онда највише добија? Добијају они који одређују буџет просвете. Држава је новим законским решењима увела једнаке услове између деце са сметњама и деце без сметњи, а кад су услови једнаки то значи да су никакви и онда нема ни сметњи, ни потреба, ни мера подршке, ни финансијских издвајања. Сви су исти, и на крају школовања погодите који испадну из система? И коме су онда на терету, ако су једнака са свима нама? Па себи и својим родитељима. А онда нек се сналазе као и сви остали. Имају једнаке услове, зар не?

Једно је сигурно, оваквим темпом издвајања за инклузивно образовање, на конкретном нивоу школа, за пар година ћемо бити једина земља у којој неће бити ових проблема, јер неће бити ни сметњи у развоју.

Истовремено имамо велика финансијска издвајања у многим пројектима МПН усмерена на инклузију као научни феномен и можда промоцију демагошких начела и основне школе у којима се одвија процес образовања и у којима седе деца и чекају инклузију у виду архитектонских решења, персоналних асистената, ИОП, превоз, прилагођена наставна средства, мотивисане наставнике који имају помоћ, подршку у раду и др. Питамо се када ће инклузија стићи до деце у школама, до њихових наставника, ако знамо да деца брзо расту и да основна школа траје само осам година које тако брзо пролете.

Од увођења закона прошле су три године.

Да ли је инклузија илузија или стварност?

Понекад када чујемо најаву промена учини нам се да је стварност, па у тој стварности, у потрази за нечим, учини се „пустињаку“ да „види воду на путу, оазу“, а онда установи, да је то само илузија у којој се преламају жеље у додиру са стварним могућностима и условима.

Ова анкета је имала за циљ да свим заинтересованима пружи одређене податке који могу помоћи у одређивању нових циљева, планирању нових задатака, подели улога и слично, а све у циљу стварања школа по мери сваког детета.